

2. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

2nd INTERNATIONAL TURKIC WORLD CONGRESS
on EDUCATIONAL and SOCIAL SCIENCES

7-8 Aralık / December / 2018

5. CİLT- VOL SOSYAL BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER-1 SOCIAL AND ADMINISTRATIVE SCIENCES-1

www.turkegitimsen.org.tr
www.uaeseb.org

7. CİLT- VOL'''

''''''''UQU CN'DG GT 'XG" FCT 'D N O NGT/3

''''''''''UQEKCN'CPF 'CF O K KVT CVK&G'UEKGPEGU/3

EDİTÖR

'DT0CN 'QUO CP 'CMCNCP
DR. CN 'CJ O GVDG[Q NW

ANKARA

ARALIK-2018

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI

©Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2018.

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayıncının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğuyazarlarına aittir.

Cırk'Quo cp"CMCNCP "(Ed.), Cırk' CJ O GVDG[Q NW(Ed.)

2 Uluslararası Türk Dünyası Eğitim

Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri

). C]hGcgrtU`6Ygyf]j Y` ÆUf]`6]`a`Yf` / Cırk'Quo cp"CMCNCP (Ed.),

Cırk' CJ O GVDG[Q NW" (Ed.),

ISBN 978-975-93505-8-1

1. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi, 2. GcgrtU`ž' "6Ygyf]ž (" ÆUf],). Huf]`ž`*"" Bildiri.

TÜRK EĞİTİM-SEN GENEL MERKEZİ YAYINLARI TÜRK DÜNYASI KONGRE BİLDİRİLERİ DİZİSİ 03

Kapak ve Sayfa Tasarımı:

Fatih Taha AKALAN

İletişim Adresi:

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi

Erzurum Mahallesi Talatpaşa Bulvarı No:160 Kat:6 Cebeci/ANKARA

Tel: 0 312 424 09 60 (8 Hat) Belgegeçer: 0 312 424 09 68

Genel Ağ: <http://www.turkegitimsen.org.tr>

elmek: iletisim@turkegitimsen.org.tr

2.Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler

Kongresi Bildirileri 1. Cilt Eğitim Bilimleri-1, Güngörlük Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.'nde 28.12.2018 Tarihinde 100 adet basılmıştır.

(İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi 559 Sok. No: 57, Yenimahalle / ANKARA

Tel: (0312) 394 28 82)

Ankara-2018

UAESEB / 2018-01 KODLU PROJENİN SONUÇ RAPORUDUR.

BİLİM DANIŞMA KURULU – SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Uwe Blaesing (Hollanda)

Prof. Dr. Roin Kavrelişvili (Gürcistan)

Prof. Dr. Aleksander Kadirbayev (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Alikram Abdullayev (Azerbaycan)

Prof. Dr. Elfina Sibgatullina (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Bernt Brendemeon (Norveç)

Prof. Dr. Fuad Memmedov (Azerbaycan)

Prof. Dr. Maria Cikia (Gürcistan)

Prof. Dr. Rüstem Şükürov (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Tacida Hafız (Priştine Üniversitesi, Priştine / Kosova)

Prof. Dr. Abdülkadir Emeksiz İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Adem Sezer Uşak Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Ahmet Şimşek İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Ali Ekber Akgün Yıldız Teknik Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Münir Yıldırım Çukurova Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Enver Töre Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. İshak Keskin İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. M. Aklif Okur Yıldız Teknik Üni. Türkiye

Prof. Dr. Mehmet Kurudayıoğlu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Mustafa Delican İstanbul Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Sadık Sarısamam Afyon Kocatepe Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Talip Yıldırım Uşak Üniversitesi TÜRKİYE

Prof. Dr. Yusuf Cerit Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Okan Veli Şafaklı Lefke Avrupa Üniversitesi KKTC

Prof.Dr. Suat Ünal Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Bülent Güven Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Adnan Baki Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Hikmet Yazıcı Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Suat Urgan Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Kemal Üçüncü Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Okur Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mustafa Şahin Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Rahmi Yamak Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Nebiye Yamak Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Seyfettin Artan Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Sadık Sarısamam Afyon Kocatepe Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Enver Töre Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Kurudayıoğlu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Yusuf Cerit Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ahmet Şimşek İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Abdülkadir Emeksiz İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mustafa Delican İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. İlyas Topsakal İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. İshak Keskin İstanbul Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ali Ekber Akgün Yıldız Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. M. Aklif Okur Yıldız Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Adem Sezer Uşak Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Talip Yıldırım Uşak Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Seyfettin Artan Karadeniz Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Gökhan Özer Gebze Teknik Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Selçuk Duman Giresun Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. İskender Askerođlu Giresun Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Timuçin Kodaman Süleyman Demirel Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Atalan Kastamonu Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Serhat Yılmaz Kastamonu Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Cevdet Yakupođlu Kastamonu Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ufuk Karadavut Ahi Evran Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Salahattin Bekki Ahi Evran Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Soner Mehmet Özdemir Mersin Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mustafa TALAS Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Abdulkadir Gül Erzican Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Murat Çetin Erzican Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Salim Gökçen Erzican Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Erol Kaya Erzican Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ali Tilbe Namık Kemal Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İsmail Özçelik Kırıkkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ Kırıkkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İsa Korkmaz Selçuk Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Bünyamin Ayhan Selçuk Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mehmet Çevik Fırat Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Erdal Açıkseç Fırat Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ali Rıza Gölbnar Celal Bayar Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Halil Işık Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Şerif Ali Bozkaplan Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Metin Arıkan Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Hayrettin Usul Katip Çelebi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Himmet Konur Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ali İhsan Yitik Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Nadim Macit Ege Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mustafa Daş Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İbrahim Atilla Acar Katip Çelebi Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Enver Töre Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Nuri Yavuz Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ufuk Karadavut Ahi Evran Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Salahattin Bekki Ahi Evran Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mustafa Arslan Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Kasım İnce Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. İbrahim Organ Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Nejdet Keleş Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Serkan Güzel Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Ercan Haytoğlu Pamukkale Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Mehmet Vefa Nalbant Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Turgut Tok Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Süleyman Solmaz Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Yusuf Kılıç Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mithat Aydın Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Fikri Gül Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Selçuk Burak Haşiloğlu Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Tahir Kodal Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Nurettin Öztürk Pamukkale Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Muzaffer Tepekaya Celal Bayar Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Selma Yel Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Nezahat Güçlü Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Fatma Açık Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ayşe Çetin Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. M. Levent Aksu Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Yücel Gelişli Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. İbrahim Kısac Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ergin Hamzaoğlu Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ali Gül Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Yılmaz Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Ali Yakıcı Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Fatma Açık Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Gıyasettin Aytaş Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Cengiz Çınar Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Güven Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. İsmet Çetin Gazi Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Veli ATMACA Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Hasan BABACAN Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Kürşad ÖZDAŞLI Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Esra DALKIRAN Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türkiye
Prof.Dr. Alper DURAK İnönü Üniversitesi Türkiye

Prof.Dr. Atilla TEMUR Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ekrem Arıkoğlu Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Hayatı Beşirli Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Dilek Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Fatih Kirişçioğlu Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Mermer Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Öcal Oğuz Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Ahsen Fatma Turan Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Turan Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Zeki İbrahimgil Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Süleyman Yücel Şenyurt Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Seyfi Başkan Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Ekincikli Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Pervin Ergun Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Feyzi Ersoy Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Yavuz Kartallıoğlu Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Çetin Pekacar Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Akif Tural Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Zühal Yüksel Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Naciye Yıldız Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Ayfer Yılmaz Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Süleyman Özbek Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye
Prof. Dr. Bahtiyar Mehmetoğlu Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Oktay Muhtaroğlu Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Muhammet Hanifi Macit Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Nevzat Hafis YANIK Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN Atatürk Üniversitesi Türkiye

Prof. Dr. Ümit ŞİMŞEK Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Fazlı POLAT Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Mustafa MACİT Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Zeki İŞCAN Atatürk Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. GÜLAY ÖĞÜN BEZER Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NURİYE GARİPAĞAOĞLU Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. KEMALETTİN KUZUCU Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. VAHDETTİN ENGİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ALİ AKYILDIZ İstanbul 29 Mayıs Üniversite
Prof. Dr. MUZAFFER DOĞAN Eskişehir Anadolu Üniversite
Prof. Dr. AHMET KANLIDERE Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NİHAT ÖZTOPRAK Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Prof. Dr. SEBAHAT DENİZ Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. OKAN YEŞİLOT Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. SÜLEYMAN BEYOĞLU Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. CEMİL ÖZTÜRK Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ACAR SEVİM Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. LEYLA COŞAN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. GAZİ OSMAN ÖZGÜDENLİ Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. TİĞİNÇE OKTAR Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NESLİHAN OKAKIN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. CİHANGİR DOĞAN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. MESUT ŞEN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. HAMZA AKENGİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ZUHAL KÜLTÜRAL Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. TUBA ÇAVDAR KARATEPE Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. BAKİ ASİLTÜRK Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. SELİM YILMAZ Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. ÖMER ZÜLFE Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. GÜLDEN SAĞOL YÜKSEKKAYA Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. HAKAN TAŞ Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NURAN TAŞLIGİL Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. BERAT BİRFİN BİR Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. AHMET OĞUZ İÇİMSOY Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. MUHAMMET GÜR Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NESRİN SARIAHMETOĞLU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. ZEKERİYA KURŞUN Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Prof. Dr. YÜKSEL ÇELİK Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. MEHMET AÇA Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. CEMALETTİN ŞAHİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ERDAL ŞAHİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. HEDİYE ERGİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. DAVUT HUT Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. AHMET ŞİRİN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. BİRSEN GÜZEL Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. EROL BULUT Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. TAYFUN AKKAYA Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NESRİN ÖZDENER Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. DİLEK BATIBAY Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. HANDAN MÜJDE AYAN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ÖMER ÇELİK Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. İSMAİL SAFA ÜSTÜN Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. HASAN CİRİT Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. ALİ ULVİ MEHMETOĞLU Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NİYAZİ GÜVEN ERDİL Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. KIVANÇ N. TÜZEL Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. CEM SEFA SÜTÇÜ Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. SERHAT ULAĞLI Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. EMİNE KOYUNCU Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. NURŞEN MAZICI Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. İLYAS KEMALOĞLU Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. FEHMİ YILMAZ İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri KAVAK Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ferruh AĞCA Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mesut ERŞAN Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan ŞEN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Ahmet KARTAL Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel KAŞTAN Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ali MEYDAN Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz ERİŞEN Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Çavuş ŞAHİN 18 Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Ramiz ASKER Bakü Devlet Üniveristesi
Prof.Dr. İrfan Morina Hasan Prishtina Üniversitesi Kosova
Prof.Dr. Qaraşov Hüseyin Tapdıq oğlu Azərbaycan Çalışma ve Sosial İlişkiler Akademisi Azərbaycan
Prof.Dr. Velieva Naila Tofik, Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC – Azərbaycan
Doç.Dr. Tarana Khalilova, Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC – Azərbaycan
Doç. Dr. Elman Nesirov (Azərbaycan)
Doç. Dr. Nazım Cafersoy (Azərbaycan)
Doç. Dr. Korkmaz Mustafayev (Azərbaycan)
Doç. Dr. Mürteza Hasanoğlu (Azərbaycan)
Doç. Bekturov Ermek Shakirovich Kırgız Devlet Üniversitesi
Doç. Eghamberdiev Sherali Mannabovich Kırgız Özbek Üniversitesi
Doç. Nagiyev Humbat Hasan Azərbaycan Çalışma ve Sosial İlişkiler Akademisi Azərbaycan
Yrd. Doç. Aliya Kuzhabekova Nazarbayev Üniversitesi Kazakistan
Dr. Daniyar Sapargaliev Bilimsel Araştırma Merkezi Direktörü Yönetim Üniversitesi Kazakistan
Dr. İrina Kayan-Pokrovskaya (Ukrayna)
Dr. Stale Knudsen (Norveç)
Dr. Yaşar Demir (Starasbourg Üniversitesi-Fransa)

Dr. Elsev Brina Lopar Uksin Hoti Üniversitesi Kosova

Dr. Soner Yıldırım Uksin Hoti Üniversitesi Kosova

Dr. Abdрахmanov Tolobek Abylovich Kırgız Devlet Üniversitesi

Dr. Toktogulov Almaz Asylbekovich Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi

Dr. Amanaliev Urmat Olzhibekovich Kırgız Ulusal Üniversitesi

Dr. Matanat Amrahova, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi UNEC-Azerbaycan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	0kk
PROTOKOL KONUŞMALARI	kz
TOPLUMSAL DEĞİŞME VE KÜLTÜREL DÖNÜŞME: VAN ÜZERİNE ANTROPOLOJİK DEĞERLENDİRMELER....	1
TRANSFORMATION: ANTHROPOLOGICAL ASSESSMENTS ABOUT VANSOCİAL CHANGE AND CULT	
M. Fuat LEVENDOĞLU	
TÜRK FELSEFESİ TARİHİ ÇALIŞMALARININ DAYANAKLARI.....	29
Dr. Öğr. Üyesi Önder BİLGİNAnıl Can TARAKÇI	
16. YÜZYILDA BİLİM DİLİNİN ULUSALLAŞMASI: MUSTAFA BİN ALİ EL-MUVAKKİT VE GEOFFREY CHAUCER ÖRNEĞİ.....	39
Dr. Öğr. Üyesi S. Ertan TAĞMAN	
TÜRK İSLAM DÜNYASINDA AKILLAR TEORİSİ.....	49
TURKISH-ISLAMIC EARTHQUAKE THEORY	
Kazım YILDIRIM	
TÜRK MÜSİKİ SAN'ATINDA LA DİNİ FORMLAR VE İŞLEVLERİ.....	67
NON-RELİGİOUS SPECİES İN TURKİSH MUSİC ART	
Öğr. Gör. Yıldırım AKTAŞ	
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ SERAMİK BÖLÜMLERİNDE KULLANILAN DERS KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	79
AN EVALUATION ON COURSE RESOURCES USED IN CERAMIC DEPARTMENTS OF FINE ARTS FACULTIES	
Seyhan YILMAZ	
TÜRK RESİM SANATINDA MEHMET BAŞBUĞ VE RESİMLERİ	97
MEHMET BASBUĞ AND HİS PAİNTİNGS İN TURKİSH PAİNTİNG ART	
Halit YABALAK	
TÜKETİM ÜRÜNLERİNDE AMBALAJ TASARIMI VE İŞLEVSEL BİR TENKEKE AMBALAJ TASARIMI ÖRNEĞİ	115
PACKAGING DESIGN IN CONSUMPTION PRODUCTS AND A DESIGN EXAMPLE OF A FUNCTIONAL TIN PACKAGING	
Prof. Dr. Birsen ÇEKEN Arş. Gör. Merve ERSANÇağhan AĞCA	

SENÛSÎ'NİN KELİME-İ TEVHİD ÜZERİNDEN KURGULADIĞI ALLAH'IN VARLIĞI İLE ALLAH'IN VE PEYGAMBERLERİN SIFATLARINI İSPATA YÖNELİK İSTİDLAL TÜRLERİ..... 125

THE TYPES OF INFERENCES FOR THE PROOF OF THE EXİSTENCE OF ALLAH, ALLAH AND PROPHETS ADJECTİVES WHİCH SANUSİ CONSTRUCTED ON THE WORD-TAWHİD

Dr. Öğr. Üyesi Nail KARAGÖZ

“BİR EĞİTİMCİ OLARAK RASÛLULLAH” 139

THE PROPHET MUHAMMAD AS AN EDUCATOR

Prof. Dr. Bekir TATLI

BÜYÜK EĞİTİMCİ AHMET YESEVÎ'NİN (Ö. 562/1166) HOCASI ARSLAN BABA'NİN DİNİ KİMLİĞİYLE ALÂKALI RİVAYETLER ÜZERİNE 149

ON THE STORIES RELATED TO THE RELİGIOUS IDENTİTY OF ARSLAN BABA, THE GRAND MASTER OF AHMET YESEVÎ (D. 562/1166)

Prof. Dr. Bekir TATLI

EYYÛBÎLERİN SONUNDA VE MEMLÛKLERİN İLK DÖNEMİNDE DEVLET YÖNETİMİNDE ETKİLİ TÜRK ASILLI KADIN: ŞECERÛ'D-DÛRR..... 163

WOMAN OF TURKİSH ORİGİN İN THE STATE ADMİNİSTRATİON AT THE END OF THE EYYUBİS AND İN THE FİRST PERİOD OF THE MAMLUKS: ŞECERÛ'D-DÛRR

Dr. Mehmet ŞEKER

TEFSİR VE HADİS ŞERHLERİNDE TÜRK KARŞITLIĞI 169

Ar. Gör. Ali Rıza KARA

MEŞHUR ESERLERDE GEÇEN HADİSLERİN KULLANIMINA YÖNELİK ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME: ABDÛLFETTAH EBÛ GUDDE ÖRNEĞİ 173

A CRITICAL REVIEW FOR THE USE OF PREVIOUS HADİTH İN FAMOUS WORKS: ABDÛLFETTAH EBU GUDDE EXAMPLE

Ar. Gör. Ömer SADIKER Doç. Dr. İsmail ŞIKDoç. Dr. İbrahimKAPLANArş. Gör. Hamdi AKBAŞ

İLAHİ MÛKÂFAT VE CEZADA HULF'UN İMKÂNI 183

THE POSSİBİLİTY OF HULF İN THE DİVİNE WORDS İN TERMS OF VA'D AND VA'İD

Arş. Gör. Hamdi AKBAŞArş. Gör. Ömer SADIKERDoç. Dr. İsmail ŞIKDoç. Dr. İbrahim KAPLAN

MEMLÛK TARİHÇİSİ VE DEVLET ADAMI BAYBARS EL-MANSÛRÎ (Ö.725/1325) 195

MAMLUK HİSTORİAN AND STATESMAN BAYBARS AL-MANSOURÎ (D. 725/1325)

Prof. Dr. Fatih Yahya AYZ

MISIRLI TÜRK TARİHÇİ İBN İYÂS (Ö. 930/1524 ?) VE BEDÂ'İ'U'Z-ZÛHÛR ADLI ESERİ..... 203

**BÜYÜK EĞİTİMCİ AHMET YESEVÎ'NİN (Ö. 562/1166) HOCASI ARSLAN
BABA'NIN DİNÎ KİMLİĞİYLE ALÂKALI RİVAYETLER ÜZERİNE**

**ON THE STORIES RELATED TO THE RELIGIOUS IDENTITY OF ARSLAN
BABA, THE GRAND MASTER OF AHMET YESEVÎ (D. 562/1166**

Prof. Dr. Bekir TATLI*

Özet: Sahabe, son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.) ile muasır olan ve ona inanıp kendisine yardımcı olan insanlar için kullanılan genel bir isimdir. Terim olarak ifade edecek olursak sahâbî, Rasûlullah'ın peygamberliğine inanmış, bu imanla yaşamış ve en sonunda da Müslüman olarak ölmüş kişilere denir. Bir kişinin sahâbî sayılması için Hz. Peygamber'le birlikte ne kadar vakit geçirmesi gerektiği konusunda hadisçiler ve usul âlimleri arasında görüş birliği olmasa da, sahabe asrının ne zaman sonra erdiği hususunda neredeyse ittifak vardır. Buna göre hicrî birinci yüzyılın sonları ve ikinci yüzyılın ilk yılları, en son sahabîlerin dünyadan ayrıldığı yıllar olarak bilinmektedir. Hatta Mekke, Medine, Kûfe, Basra, Şam gibi şehirlerde en son vefat eden sahâbîlerin isimleri bile kayıtlara geçmiştir. Bütün sahabe arasında ise Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî'nin (ö. 110/728-729) en son vefat eden kişi olduğu kabul edilmiştir. Ne var ki, sonraki asırlarda sahâbî olduğu iddia edilen kimseler de gelebilmiştir. Reten el-Hindî (ö. 632/1234) bunlardan biridir. Hoca Ahmet Yesevî'nin (ö. 562/1166) hocası olarak bilinen Arslan Baba'nın da Yesevî menkıbelerine göre sahabeden olduğu konusunda bir kanaat ortaya atılmıştır. Bildirimizde bu iddianın gerçeği yansıtmadığı konusundaki görüşlerimizi bilim çevreleriyle paylaşmak istedik.

Anahtar kelimeler: Sahabe, sahâbî, Reten el-Hindî, Arslan Baba, Ahmet Yesevî

Abstract: "Sahaba" is a generic name used for people who have been contended with the last Prophet Muhammad and who believe him and help him. If we say as a term, "sahâbî" is a person who believed in the prophethood of Muhammad, and lived with this faith, and eventually died as a Muslim. Although there is no consensus among muhaddithun and methodologist scholars about how much time a person must spend with the Prophet for companionship, however, there is almost consensus about when the companionship era is over. According to this, the end of the first hijri century and the first years of the second hijri century are known as the years when the last companions left the world. Even the names of the most recent deceased companions in cities such as Mecca, Medina, Kufa, Basra, and Damascus have already been recorded. Among all companions, it is accepted that Abu't-Tufayl Âmir bin Wâthila al-Laythy (d. 110/728-729) is the last deceased person among sahaba. However, in the following centuries those who were claimed to be companions could also come. Ratan al-Hindi (d. 632/1234) is one of them. According to the Yasawi tales, there

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: tatlibekir37@gmail.com

is also an opinion that “Arslan Baba” who is known as the teacher of Hodja Ahmet Yasawi (d. 562/1166), was a Companion of Prophet Muhammad. We would like to share our views with scholars on the issue that this claim does not reflect the truth.

Keywords: Sahaba (Companions of Prophet Muhammad), Ratan al-Hindi, Arslan Baba, Hodja Ahmet Yasawi

Giriş

Bu makalemizde kaynaklarda Hoca Ahmet Yesevî'nin (ö. 562/1166) ilk hocası, şeyhi, aynı zamanda akrabası¹³ olduğu belirtilen Arslan Baba/Arslan Bâb¹⁴ hakkında öne sürülen “sahâbîlik” iddiasının doğru olup olmadığını araştırarak ve bu konuda ortaya konulan delilleri bilimsel bir tenkit süzgecinden geçirerek ulaştığımız kanaatleri okuyucularla paylaşacağız. Bunu yapabilmek için öncelikle konuyla ilgili ortaya konulan verileri göz önüne sermek faydalı olacaktır. Bu maksatla özellikle Ahmet Yesevî hakkında yazılan makale ve kitaplardaki Arslan Baba/Bâb ile ilgili kısımlar bizim ilgi alanımız dâhilinde olacak; bu safhada Ahmet Yesevî'nin hayatı ve hocaları hakkında bilgi verme cihetine gidilmeyecektir. Yine Arslan Baba'nın da sadece sahâbî olduğunu iddia eden metinler üzerinde durulacak, onun başka yönleri hakkında gerekmedikçe bilgi verilmeyecektir. Konunun daha derli toplu ele alınması için Arslan Baba'nın sahâbeden olduğu hakkında yazılıp çizilenleri ve değerlendirmelerimizi bir arada yapacağız. İmla ile ilgili bir hususu da hatırlatmakta fayda var ki, biz yazımda “Arslan Baba” ve “Ahmet Yesevî” ifadelerini tercih etmekle birlikte alıntı yaptığımız metinlerdeki yazım tarzını (Arslan Bâb/Arslanbaba, Ahmed Yesevî, menkabe/menkıbe, Selman/Selmân, sahabe/sahâbî/sahabeler vdğ.) değiştirmeyeceğiz. Bu nedenle okuyucularımızın makale boyunca karşılaşılan imlâ farkları konusunda bu durumu dikkate almasını ve bizi anlayışla karşılamasını arzu ediyoruz.

Arslan Baba Hakkında Yazılanlar ve Değerlendirmesi

Arslan Baba'nın sahâbeden olduğuna dair ilk iddialar bizzat Ahmet Yesevî'nin ifadelerinde yer almaktadır. Buna göre Hoca Ahmet Yesevî, Arslan Baba'yı peygamber sünnetine ittiba eden büyük bir sahâbî olarak vasıflandırmaktadır. Bu husus *Divân-ı Hikmet*'te¹⁵ şöyle geçmektedir:

¹³ Bkz. Tosun, Necdet, “Yeseviyye”, *DiA*, XLIII, ss. 487-490, İstanbul 2003, s. 487.

¹⁴ Fuad Köprülü'nün belirttiğine göre, Ahmet Yesevî'nin yaşadığı dönemde [hicrî altıncı milâdî on ikinci asır], “Türkler arasında ilahiler, şiiirler okuyan, Allah rızası için halka birçok iyiliklerde bulunan, onlara cennet ve saadet yollarını gösteren dervişleri Türkler, eskiden dinî bir kutsiyet verdikleri ozanlara benzeterek hararetle kabul ediyorlar, dediklerine inanıyorlardı. Bu suretle eski ozanların yerini, **ata** veya **bab** unvanlı birtakım dervişler almıştı: Hazret-i Peygamber'in sahabilerinden olarak gösterilen **Arslan Bab** ile, menkabeye göre İslam dinini anlamak maksadıyla Türkistan'dan Ceziretu'l-Arab'a gelmiş ve Hazret-i Ebu Bekr'le görüşerek İslamiyet'i kabul eylemiş olan ozanlar piri meşhur **Korkut Ata**, **Çoban Ata**, işte bunlardan kalmış birer hatırayı yaşatıyordu.” (Bkz. Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1976, s. 19). Dolayısıyla burada geçen “Bâb” kelimesini de bu çerçevede bir nevi derviş anlamında düşünmek gerekmektedir.

¹⁵ Hoca Ahmed Yesevî, *Divân-ı Hikmet*, Editör: Mustafa Tatçı, Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme - Araştırma Dizisi, Ankara 2016, s. 88. Ayrıca bkz. Hasan, Nadirhan, “Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî”, *Tasavvuf*, 24 (2009/2), ss. 1-10, s. 5.

ارسلان بابا نى سورسنىڭ يېغىمىغىغا
 صحابه لار اولوغىغا خاس بىندە
 ياتقان يىرى ناھمۇر بىر كازە
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Arslan Babamı sorsanız, Peygamber'e saygılı,
 Sahâbeler ulusu, Rabb'in seçkin kulu,
 Yattığı yeri perîşân, bir diken kulübesi;
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

Yesevî şiirlerinde Arslan Baba ile ilgili olarak daha pek çok satır yer almaktadır. Bunlardan bir kısmını burada vermek istiyoruz:

چهارشنبه كون ايشيتيب ناگاه حضرت باردیلار
 ارسلان بابا نى اوي غە اولكون مهمان بولدىلار
 ياتقان يىرى ناھمۇر كوروب حيران قالدیلار
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Çarşamba günü işitip ansızın Hazret vardılar;
 Arslan Bâb'ın evine o gün misâfir oldular,
 Yattığı yeri perîşân görüp hayrân kaldılar;
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

اول محمد مصطفى توروب دعا قىلدىلار
 ملانك لار آمین دىب ایلکین آچىب توردیلار
 شونداغ امت بىردىنك دىب حق شكرىنى قىلدىلار
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

O Muhammed Mustafâ durup duâ eylediler,
 Melekler âmin deyip elini açarak durdular,
 "Şöyle ümmet verdin" deyip Hakk şükürünü eylediler,
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

صحابه لار ايدیلار ارسلان بابا دور آتىنىڭ
 عرب لارنى اولوغىغا پاكىزه دور ذاتىنىڭ
 تربيت تن فرض دىدى فرجه سالیب ياتىنىڭ
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Sahâbeler dediler: Arslan Baba'dır adınız,
 Arapların ulusu, tertemizdir zâtınız,
 Ten terbiyesi farz dedi, ferece salıp yattınız;
 Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük.

يېتى ياشىدە ارسلان بابا تركستانغا كىلدىلار
 باشم قويوب يىغلايم حاليم كوروب كولىلار
 مېنىك بىر ذكرىن اوركاتىب مهربانلىغ قىلدىلار
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Yedi yaşta Arslan Baba Türkistan'a geldiler;
 Başımı koyup ağladım, hâlîmi görüp güldüler,
 Binbir zikrini öğretip merhâmet eylediler;
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

كلام قىلدىم خرمادىن مېنىك وحشت قىلدىلار
 اي بى ادب كودك دىب عصا آلىب سوردیلار
 وحشتى دىن قورقمادىم مېنىك باقىب توردیلار
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Söz eyledim hurmadan bana hiddetlendiler,
 "Ey edepsiz çocuk" deyip asâ alıp kovdular,
 Hiddetinden korkmadım, bana bakıp durdular,
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

آغزىنىك آچكىل اي كودك امانتىنىك براين
 مزاسىنى يوتمايم آچ آغزىنىكه سالاین
 حق رسول نى بوپروغىن امت بولسام قىلاين
 ارسلان بابام سوزلارنىڭ ايشىتىنىڭ تىرىك

Ağzını aç ey çocuk, emânetini vereyim;
 Özünü yutmadım, aç ağzına koyayım,
 Hak Rasûlün buyruğunu ümmet olsam, işleyeyim"
 Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

اغزیم آچتیم سالدیلاز خرما ایسی قیلدی مست
ایکی عاملدین کیچیب والله بولدوم حق پرست
خواجه ملا ییغیلدی آلیب یوردی دست بدست
ارسلان بابام سوزلارین ایشیتینکیز تبرک

Ağzımı açtım, koydular, hurma kokusu eyledi mest;
İki dünyadan geçip vallah oldum Hakk-perest;
Şeyh-molla toplandı, alıp yürüdüler el-ele
Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

بابام ایدی ای بلام تکلیف قیلما دینک مینکا
بی ش یوز ییلدور کامیمده سقلاب ایردیم من سینکا
مزاسینی سیز الیب تلقین بیردینکیز مینکا
ارسلان بابام سوزلارین ایشیتینکیز تبرک

Babam dedi: Ey oğlum, zorluk vermedin bana,
Beş yüz yıldır damakta saklar idim ben sana",
"Özünü siz alıp kabuğunu verdiniz bana;
Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

بابام ایدی ای بلام قاشیمده تور اولاین
جنایم نی اوقوب کوم جان تصدق قیلاین
مدد قیلسه مصطفی علین غه کراین
ارسلان بابام سوزلارین ایشیتینکیز تبرک

Babam dedi: "Ey yavrum, karşımda dur, öleyim;
Namâzını kılıp göm, cânı tasadduk eyleyeyim,
Yardım eylese Mustafâ, İlliyyin Cennetine gireyim",
Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

یغلاب ایدم ای بابا یاش کودک مین بیلماسم
کورونکیزی قزلارمین کوتاریب سالاماس مین
حق مصطفی سنتین کودک مین بیلماس مین
ارسلان بابام سوزلارین ایشیتینکیز تبرک

Ağlayarak dedim: Ey Baba, genç çocuğum bilemem
Kabrinizi kazsalar ben götürüp koyamam
Hakk Mustafâ sünnetini, çocuğum, bilemem;
Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

بابام ایدی ای بلام مالیک لار یغیلکای
جبرائیل امام بولوب اورکالار تابع بولغای
میکائیل و اسرافیل کوتاریب کورکا قویغای
ارسلان بابام سوزلارین ایشیتینکیز تبرک

Babam dedi: Ey yavrum, melekler toplanacak,
Cebrâil imâm olup, diğerleri tâbi olacak;
Mikâil ve İsrâfil kaldırıp kabre koyacak;
Arslan Baba'm sözlerini işitiniz teberrük.

قباض کیلیب آرسلان بابام جانین آلدی
حورلار کیلیب حریر توندین کفن قیلدی
ییتمش منک فرشته لار یغیلیب کیلدی
اول سبیدین آلتیش اوجده کیردیم بیرکا

Azrâil gelip Arslan Babamın Cânını aldı,
Hûriler gelip ipek kumaştan kefen eyledi,
Yetmiş bin melekler toplanıp geldi.
O nedenle altmış üçte girdim yere.

جنازه سین اوقوب بیردن کوتاردیلار
بیر فرصتده اوچماخ ایچره بیتکوردیلار
روحین آلوب علین کا کیرکوزدیلار
اول سبیدین آلتیش اوجده کیردیم بیرکا

Namâzını kılıp yerden kaldırdılar
Bir anda cennet içine ulaştırdılar,
Rûhunu alıp "İlliyyîn" cennetine girdirdiler
O nedenle altmış üçte girdim yere.

الله الله ير استيده وطن قيلدى
منكر نكير من ربك ديب سوروغ سوردى
آرسلان بابام اسلامى دين بيان قيلدى
اول سيبدين آلميش اوچده كيرديم بيركا

Allah, Allah yer altında vatan eyledi
Münker-Nekir "Rabbin kim?" deyip soru sordu;
Arslan Baba'm İslâm'ından beyân eyledi
O nedenle altmış üçte girdim yere.

Bu satırlarda açıkça gördüğümüz gibi Ahmet Yesevî tarafından Arslan Baba;

- Hz. Peygamber'in onun evine girdiği, yattığı yeri perişan görünce durup dua ettiği, bu duaya meleklerin âmin deyip böyle bir ümmet verdiği (ümmetinden böyle birini yarattığı) için Allah'a şükrettiği;
- Sahabenin Arslan babanın ismini söyleyip onu Arapların ulusu, zatı tertemiz biri olarak tanıttığı;
- Ahmet Yesevî 7 yaşındayken Arslan Baba'nın Türkistan'a geldiği; onun Arslan Baba'nın (omzuna/dizlerine?) başını koyup ağladığı; onun bu halini Arslan Baba'nın görüp güldüğü; kendisine bin bir zikir öğretip merhamet eylediği;
- Ahmet Yesevî hurmadan söz açınca Arslan Baba'nın ona hiddetlendiği, "Ey edepsiz çocuk!" deyip eline asâ alıp kovduğu; ama Ahmet Yesevî'nin ondan korkmadığı, onun da ona bakıp durduğu;
- Daha sonra Arslan Baba'nın: "Ağzını aç ey çocuk, emanetini vereyim! Özünü yutmadım, aç ağzını koyayım, Hak Rasûl'in buyruğunu yerine getireyim!" dediği;
- Bunun üzerine Ahmet Yesevî'nin ağzını açtığı, onun hurmayı koyduğu, Yesevî'nin hurmanın kokusundan mest olup iki âlemden geçtiği ve Hakperest olduğu;
- Arslan Baba'nın: "Ey oğlum! Bana zorluk vermedin; beş yüz yıldır damağымda senin için saklıyordum!" dediği; onun da, "Özünü siz alıp kabuğunu bana verdiniz!" diye karşılık verdiği;
- Bir süre sonra Arslan Baba'nın Yesevî'ye öleceğini söyleyip, cenaze namazını kılmasını ve gömmesini istediği, Mustafa (s.a.) meded eyleser İlliyyîn cennetine girmeyi arzu ettiğini söylediği; onun ise kendisinin genç ve bilgisiz olduğunu belirttiği, bu işlerin üstesinden gelemeyeceğini ifade ettiği;
- Arslan Baba'nın, cenazesinde meleklerin toplanacağını; Cebrail'in imam, diğerlerinin ise tâbi olacağını; Mikail ve İsrail'in onu kaldırıp kabre koyacağını söylediği;
- En sonunda da Azrail'in gelip Arslan Baba'nın canını aldığı, hurilerin ipek kumaştan kefen biçtiği; yetmiş bin meleğin toplanıp geldiği, namazını kıldığı yerden kaldırdığı, bir anda uçmağa (أوچماخ) yani cennete ulaştırdığı, ruhunu İlliyyîn'e girdirdiği; kabre konulunca

Münker ve Nekir'in "Rabbin kim?" diye soru sorduğu; Arslan Baba'nın da İslâm'ından haber verdiği" büyük bir sahâbî olarak resmedilmiştir.¹⁶

Arslan Baba hakkındaki bu vasıflara baktığımızda onunla Hz. Peygamber arasında mülakat anlamında çok net bir ilişki kurulduğu ve sahâbîliği konusunda asla şüphe duyulmadığı anlaşılmaktadır.

Burada geçen "hurma emaneti" konusunda Ahmet Yesevî'nin kendi ifadelerinde bir ayrıntı bulunmasa da, bunun yaygın bir menkıbede anlatılan olaya işaret ettiğini ve bu menkıbenin çeşitli kaynaklarda değişik şekillerde aktarıldığını söyleyebiliriz. Aralarında bir mukayese yapmaya imkân vermesi ve birinde olan ayrıntının diğerinde bulunmadığının daha net görülebilmesi için bu menkıbenin farklı anlatımlarından birkaçını örnek olarak zikretmek istiyoruz.

Fuad Köprülü bu menkıbe konusunda şunları kaydetmiştir:

"Daha küçüklüğünden beri Hızır Aleyhi's-selam'ın delaletine mazhar olan Ahmed, yedi yaşında babasından yetim kalınca, diğer manevi bir babadan terbiye gördü. Hazret-i Peygamber'in manevi işaretiyle **ashaptan Şeyh Baba Arslan**, Sayram'a gelerek onu irşad etti. Arslan Baba, menkabeye göre **ashabın ileri gelenlerindendi**. Meşhur bir rivayete göre, dört yüz sene ve diğer bir rivayete göre de, yedi yüz sene yaşamıştı. Onun Türkistan'a gelerek Hoca Ahmed'i irşada me'mur olması, bir manevi işarete dayanıyordu: Hazret-i Peygamber'in gazalarından birinde, Ashab-ı Kiram nasılsa aç kalarak onun huzuruna geldiler; biraz yiyecek istirham ettiler. Hazret-i Peygamber'in duası üzerine Cibril-i Emin, Cennetten bir tabak hurma getirdi; fakat o hurmalardan bir danesi yere düştü. Hazret-i Cibril dedi ki: "*Bu hurma sizin ümmetinizden Ahmed Yesevi adlı birinin kısmetidir.*" Her emanetin sahibine verilmesi tabii olduğu için, Hazret-i Peygamber, ashabına, içlerinden birinin bu vazifeyi üzerine almasını teklif etti. Ashaptan hiçbiri cevap vermedi; yalnız Baba Arslan inayet-i risalet-penahi ile bu vazifeyi üzerine alabileceğini söyledi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber, o hurma danesini eliyle Arslan Baba'nın ağzına attı ve mübarek tükürüklerinden de ihsan etti. Hemen hurma üzerinde bir perde zahir oldu ve Hazret-i Peygamber, Arslan Baba'ya, Sultan Ahmed Yesevi'yi nasıl bulacağını ta'rif ve ta'lim ederek, onun terbiyesi ile meşgul olmasını emretti. Bunun üzerine Arslan Baba Sayram'a - yahut Yesi'ye - geldi ve üzerine aldığı vazifeyi yerine getirdikten sonra, ertesi yıl vefat eyledi: *Dîvan-ı Hikmet*'te "Kâbizu'l-ervah'ın onun canını aldığı, hurilerin ipek dondan kefen biçtikleri, yetmiş bin meleğin ağlaya ağlaya gelip onu Cennet'e götürdükleri" yazılıdır."¹⁷

Yine Köprülü'nün ifadelerine göre, "Baba Arslan işâret-i pür-beşâret-i Hazret-i Risâlet *sallâl'lâhu aleyhi ve sellem* ile Hâce'nin terbiyetine meşgul olmuşlar ve Hâce'ye anların mülâzemet ve hizmetlerinde küllî terakkiyât-ı 'aliyye müyesser olmuştur."¹⁸ Bu ifadeler de Köprülü'ye göre Arslan Baba'nın sahabeden biri olduğu ve Hz. Peygamber'in işaretiyle Ahmet Yesevî'nin terbiyesiyle görevlendirildiği konusunda çok açık bir delil teşkil eder.

¹⁶ Bkz. Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvan-ı Hikmet*, s. 50-51, 88-91. Ayrıca bkz. Sertkaya, Osman Fikri, "Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selman-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri", *İlmî Araştırmalar* 3, İstanbul 1996, ss. 101-112, s. 107-111.

¹⁷ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 27-29.

¹⁸ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 28, dipnot.

Köprülü, Seyyid Hasan Hâce Nakibü'l-eşraf Buhari'den naklen “Bu hikâye kitaplarda uzun uzadıya yazılıdır ve sözlerine inanılır kimseler tarafından zikredilir” dedikten sonra şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Hakikaten gerek *Reşahat* tercemesinde gerek başka menakıb-ı evliya kitaplarında -mesela Kemalü'd-Din'in *Tibyan-ı Vesail*'i ve *Hazinetü'l-Asfiya* gibi- Arslan Baba'nın Peygamber'in emri ile bu irşad vazifesini ifa ettiği anlatılır... Esasen *Divan-ı Hikmet*'de Arslan Baha'nın “**Sahabeler ulusu hâss-ı bende-i Kird-gâr**” olduğu bildiriliyor (s. 173). Yesevîler arasında bu menkabe asırlarca devam edip durmuştur. Şems adlı bir Yesevî şairi Arslan Baba hakkında yazmış olduğu bir manzumede bu menkabeyi anlatıyor: Hazret-i Peygamber bir gün Arslan Baba'yı çağırarak ona bir hurma verdi ve dedi ki “Benden sonra Ahmed adlı bir çocuk dünyaya gelecek; o, ümmetimin zübdesidir, onu gör ve bu hurmayı ona ver. Hazret-i Peygamber'in duası berekâtiyle Arslan Baba uzun zaman yaşadı. Muttasıl, emanetin sahibini araştırıp duruyordu. Nihayet, o tarihten dört yüz yıl sonra Türkistan'a geldi, âdeti üzere her tarafa haberler yolladı ve nihayet onu Yesi'de mektebe giderken buldu. Arslan Baba, çocuğa selam verdi, çocuk selamı iade ettikten sonra, “Ey Baba, emanetiniz hani?” diye sordu. Arslan Baba bu beklemediği sualden şaşırıp, “Ey veli, sen bunu nereden biliyorsun?” dedi. Çocuk “Allah bana bildirdi!” cevabını verdi. Sonra adını sordu, Ahmed olduğunu anladı ve emaneti sahibine teslim etti.”¹⁹

Diğer bir anlatıma göre;

“**Arslan Baba ashâbın önde gelenlerinden idi.** Hz. Peygamber'in gazâlarından birinde ashâb-ı kirâm aç kalarak peygamberin huzuruna geldiler ve biraz yiyecek istirham ettiler. Hz. Peygamber'in duası üzerine Cebrail (a.s) cennetten bir tabak hurma getirdi. Fakat o hurmalardan bir tanesi yere düştü. Cebrail (a.s.) dedi ki: “*Bu hurma sizin ümmetinizden Ahmed Yesevî adlı birinin kısmetidir.*” Her emanetin sâhibine verilmesi tabii olduğu için Hz. Peygamber, ashâbından birini bu iş ile vazifelendirmek istedi. Neticede hurmayı Arslan Bâb'ın ağzına attı ve çok sonraları yaşayacak olan Ahmed Yesevî'nin terbiyesi ile meşgul olmasını söyledi. Dört yüz küsur yıl yaşayan Arslan Bâb, Sayram'a yahut Yesi'ye geldi ve vazifesini yerine getirdi.”²⁰

Nadirhan Hasan'ın aktardığına göre;

“Mevlana Safiyyüddin Koylakî, *Nesebname* (XII. yy.) isimli risalesinde Arslan Bab'la genç Ahmed'in ilk görüşmelerini tafsilatlı bir şekilde tasvir etmiştir. Orada hikâye edildiğine göre, Hz. Muhammed, Ahmed Yesevî'ye ulaştırmak üzere Arslan Bab'a bir hırkayla bir hurma verir ve “*Dördüncü halîfem ve amcamın oğlu Ali'nin çocuğu, İmam Muhammed Hanefî zürriyetinden Hoca Ahmed, Sayram şehrinde dünyaya gelecek. Onun babası Şeyh İbrahim ve annesi Tağay Bibiçe, lakabı Karasaç Ana'dır.*” diye tarif eder. Emanet hurmayı alan Arslan Bab, Çehartirek velayetinde kırk yıl zahitlik yapar. Bundan sonra Sayram'a gelir ve Hoca Ahmed'in babası İbrahim Şeyh'i bulur. Onu ve ailesini yakinen tanımaya çalışır. Hz. Peygamber'in tarif ettiği kişinin o olduğuna kanaat getirince, genç Ahmet'i araştırır. İbrahim Şeyh, Arslan Bab'ı sınamak için Ahmet'in yerine kardeşi Sadreddin Şeyh'i getirir. Arslan Bab: “Bu çocuk melekût ve din yolu başçısı olacaktır, ama biz başka oğlanı arıyoruz ki, o oğlan millet ve din sahibi olup, bu iki çocuk arasında arş ile ferş (yer ile gök) arasındaki mesafe kadar fark vardır.” der. O vakit İbrahim Şeyh: “Bir deli-divane oğlan var, lakin o sizin

¹⁹ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 28-29, dipnot.

²⁰ Tatçı, Mustafa, *Dîvân-ı Hikmet*, Giriş bölümü, “Menkıbeleri”, s. 20.

övgünüze asla layık değildir... O kâh mahzun kâh hurrem, sureti insan; ama hâli ve kâli acib ve gariptir.” der. Arslan Bab, Şeyhin bu sözlerini duyunca, derhal Ahmet'in yanına gider ve emanet hırkayı teslim eder. Çocuk Ahmet: “Cismimin manasını bildiren zahirî zenginliği verdiniz. Lakin kalbimin mahiyetini teşkil eden saf hazineyi vermediniz? Onun için ben kâh çamurdayım kâh suda, kâh gam içindeyim kâh hurrem (neşeli).” der. Bunu işiten Arslan Bab emanet hurmayı da teslim eder ve Ahmet için dua eder.”²¹

Bu anlatımda da Hz. Peygamber'e atfedilen: “*Dördüncü halifem ve amcamın oğlu Ali'nin çocuğu, İmam Muhammed Hanefî zürriyetinden Hoca Ahmed, Sayram şehrinde dünyaya gelecek. Onun babası Şeyh İbrahim ve annesi Tağay Bibiçe, lakabı Karasaç Ana'dır.*” şeklindeki sözlerin son derece sorunlu olduğunu ve bunun Rasûlullah'a (s.a.) isnâdının mümkün olmadığını söylemek gerekir. Onun kendisinden sonraki dördüncü halifeyi ve onun çocuğunu haber verdiğinin iddia edilme garabeti bir tarafa, dört-beş asır sonra dünyaya gelecek bir şahıs hakkında da adeta şeceresine varacak kadar tarifte bulunması aklen ve naklen kabulü imkânsız bir durumdur. Bunun dışında da metinde, Ahmet Yesevî için “millet ve din sahibi” gibi peygamberlere özgü vasıfların sıralanması gibi metnin güvenilirliğini zedeleyen başka hususlar da vardır ki bütün bunlar söz konusu anlatımın sonradan ortaya çıktığının birer örneği/kanıtı kabul edilebilir.

Hamid Algar ise, doğum ve ölüm tarihlerinin bilinmediğini ve bazı kaynakların ismini “Baba Arslan”, “Arslan Baba” veya “Arap Arslan Baba” şeklinde kaydettiğini söylediği Arslan Baba ve hurma emaneti hakkındaki mezkûr menkıbeyi şu anlatımla vermektedir: “Yesevî menkıbelerine göre siyah ırktan olan **Arslan Baba ashabın büyüklerinden** olup dört yüz veya yedi yüz yıl yaşamıştır. İki ayrı rivayete göre, sahâbiler bir gazâ sırasında veya Arslan Baba'nın evindeki bir toplantıda acıkırlar. Bu arada Hz. Peygamber'in duasıyla Cibrîl cennetten bir tabak hurma getirir. Hurmalardan biri yere düşünce Cibrîl o hurmanın ileride doğacak Ahmed Yesevî'nin kısmeti olduğunu söyler. O zaman Hz. Peygamber ashabına, “*Bu hurmayı Yesevî'ye kim ulaştıracak?*” diye sorar. Göreve Arslan Baba talip olur ve Hz. Peygamber hurmayı onun ağzına koyar. Arslan Baba nice yüzyıl sonra Türkistan'ın Sayram şehrinde henüz yetim kalan yedi yaşındaki Ahmed Yesevî'yi bulup emaneti ona teslim eder. Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber'in verdiği bir hırkayı da ona giydirir. Ayrıca Yesevî'ye “binbir zikir” telkin eder ve biraz sonra öleceğini bildirerek cenaze namazını kıldırmasını emreder. Hüriler Yesevî'ye yardımcı olmak için gelip Arslan Baba'ya ipekten kefen biçerler ve onu cennete götürürler. Ahmed Yesevî de Arslan Baba'nın son işaretine uyarak Buhara'ya gidip Şeyh Yûsuf-ı Hemedânî'nin yanında sülûküne devam eder.”²²

Algar bunun peşinden şu yorumda bulunmuştur:

“Bu bilgiler tamamen efsanevî olmakla birlikte Arslan Baba'nın gerçekten yaşamış tarihî bir şahsiyet olması da mümkündür. Fuad Köprülü, Arslan Baba'nın Ahmed Yesevî'nin babası Şeyh İbrâhim'in kardeşi olabileceğini söyler. Ahmed Yesevî'nin başhalifesi Mansûr Ata'nın Arslan Baba'nın oğlu olduğu konusunda ise bütün kaynaklar birleşmektedir. Onun Yesevî'den başka bir de Sûfî Muhammed Dânişmend adlı birini yetiştirdiği kaydedilmektedir. *Müzekkir-i Ahbâb* müellifi Hasan-ı Nisârî ile Nakşibendiyye ve Yeseviyye tarikatları hakkında birkaç değerli eser yazan Hâzinî de kendilerinin Arslan Baba'nın soyundan olduklarını ileri sürmüşlerdir.”²³

²¹ Hasan, “Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî”, s. 6.

²² Algar, Hamid, “Arslan Baba”, *DİA*, III, 400.

²³ Algar, “Arslan Baba”, s. 400.

Kemal Eraslan'ın anlatımına baktığımızda ise şunları görüyoruz: “Menkıbelere göre yedi yaşında Hızır'ın delâletine nâil olan Ahmed Yesevî Yesi'de Arslan Baba'ya intisap ederek ondan feyiz almaya başlar. Yine menkıbeye göre, **ashaptan olan Arslan Baba'nın** Yesi'ye gelerek Ahmed Yesevî'yi bulması ve Hz. Peygamber'in kendisine teslim ettiği emaneti vermesi, terbiyesi ile meşgul olup onu irşad etmesi, Hz. Peygamber'in manevî bir işaretine dayanmaktadır. Arslan Baba'nın terbiye ve irşadı ile Ahmed Yesevî kısa zamanda mertebeler aşar, şöhreti etrafa yayılmaya başlar. Fakat aynı yıl veya ertesi yıl içinde Arslan Baba vefat eder. Ahmed Yesevî, Arslan Baba'nın vefatından bir müddet sonra zamanın önemli İslâm merkezlerinden biri olan Buhara'ya gider.”²⁴

Sözü edilen menkıbe diğer bir araştırmacı tarafından şöyle kaydedilip yorumlanır: “Yine başka bir menkıbeye göre gazvelerin birinde aç kalan Ashâb Hazret-i Muhammed'in huzuruna gelerek yiyecek ricasında bulunurlar. Hazret-i Muhammed'in duası üzerine Cebrail cennetten bir tabak hurma getirir. Ashab tabaktan hurma alırken bir hurma yere düşer. Bunun üzerine Cebrail “Bu hurma ümmetinizden Ahmed isimli birisinin kısmetidir” der. Hazret-i Muhammed bu hurmayı içlerinden birisinin sahibine teslim etmesi teklifinde bulunur. Ashâbdan hiçbir kimse cevap vermez. Arslan Baba Allah'ın inayeti ve Hazret-i Peygamber'in delaleti ile bu vazifeyi yerine getireceğini bildirir. Hazret-i Peygamber mübarek elleri ile hurmayı Arslan Baba'nın damağına yerleştirip Ahmed'i nasıl ve nerede bulacağını anlatır ve terbiyesiyle meşgul olmasını buyurur. Arslan Baba bu işaret ile Yesi'ye gelir. Ahmed'i arar, onu mahalle çocukları ile oyun oynarken bulur. Arslan Baba henüz hurmadan bahs etmeden çocuk emaneti teslim etmesini söyler. Arslan Baba beş yüz yıl damağında sakladığı ve tazeliğini muhafaza eden hurmayı ağzından çıkararak sahibine teslim eder. Arslan Baba'nın terbiye ve irşadı ile Ahmed kısa zamanda mertebeler aşar, şöhreti etrafa yayılmaya başlar. Bir yıl sonra veya aynı yıl içinde Arslan Baba vefat ederek bu âlemden göçer.”²⁵

Aynı araştırmacı da buradan hareketle bu menkıbede adı geçen Arslan Baba'nın sahabenin ulularından, dünya rahatına ve nimetlerine değer vermeyen, bir diken kulübesinde ömür geçiren, Hazret-i Peygamberin takdirine mazhar olan bir kişi olduğunu sarîh olarak ifade etmektedir.²⁶

“Mezkûr rivayette yer alan Hz. Peygamber'in genç Ahmet'e hurma ile beraber hırka da vermesine dair bilgi şimdilik sadece Hâkim Ata'nın yukarıda zikredilen şiirinde ve söz konusu *Nesebname*'de mevcuttur.” diyen Nadirhan Hasan'ın ifadesine göre, Arslan Bab'ın simasını eserlerde manzum olarak tarif etme geleneği sadece Ahmed Yesevî ve Hâkim Ata hikmetlerinde değil, Yesevî hikmet mektebinin diğer şairlerinin eserlerinde de görülmektedir. Mesela, *Divan-ı Hikmet* nüshalarındaki birçok tasavvufî şiirin müellifi olan Şems Âsî (Şemseddin Özgendi), Arslan Bab'ın tarif ve tavsifine özel bir destan yazmıştır:

‘Hak Rasulning elçisi bablar babı Arslan Bab,

²⁴ Eraslan, Kemal, “Ahmed Yesevî”, *DİA*, II, ss. 159-161, İstanbul 1996, s. 160.

²⁵ Sertkaya, “Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selmân-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri”, s. 106-107. Bu menkıbenin benzer bir anlatımı için bkz. Güzel, Abdurrahman, “Ahmed Yesevî'nin Hayatı”, *Anadolu Aleviliğinin Dünü ve Bugünü*, Ed. Halil İbrahim Bulut, Sakarya Üniversitesi yayınları, Sakarya 2010, ss. 215-232, s. 219-220 (dipnot); Tekin, K. Hakan, “Ahmed Yesevî'nin Hocası Arslan Baba”, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, yıl: 2, cilt: 6, Aralık Sayısı, 1999, ss. 38-42, s. 38.

²⁶ Sertkaya, “Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selmân-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri”, s. 107.

Talibların yolçisi bablar babı Arslan Bab'

diye başlayan bu manzumede Arslan Bab, Peygamberin sevgili dostu, mukaddes emanet olan hurmayı "hub saklab" (iyi saklayıp), "egasiga yetkazgan" (sahibine ulaştırın), "gazilarni reisi, sahabeler inisi, has bendeler munisi", "şeriatta doğru yol tutgen, tarikatni ham doğru nakl etgen, hakikat babida ise sâliklarge kılavuz", "ilme'l-yakinde dâna, ayne'l-yakinda bînâ, hakka'l-yakinde gûyâ" olan bir zat olarak zikredilir. Aynı zamanda o "muhabbetning bazarı, marifatning gulzarı", "aşıklarning sırr-ı asrari"dir. Şair, bundan sonra Hz. Peygamber'in Arslan Bab'a, Hoca Ahmed'e ulaştırmak için hurma vermesini nakleder. Ona göre, dört yüz yıl geçtikten sonra Arslan Bab Yesi'ye gelir, genç Ahmed'e mekteb yolunda rastlar, ona emaneti verir ve kısa sürede ahirete rihlet eder."²⁷

Arslan Baba'nın Ahmed Yesevî'ye hurma getirmesi menkıbesi ile ilgili olarak XVI. yüzyıl müelliflerinden Hasan Hoca Nisârî'nin *Müzekkir-i Ahbâb* adlı eserinde, "Bu kıssa çoktandır tarihlerde yazıldı ve güvenilir kişilerin dilinden zikredile gelmektedir." yorumunda bulunduğunu kaydeden modern bir araştırmada da, 'Bu vakada beyan edilen hurmanın genç Ahmed'e verilmesinin Arslan Bâb'ın Hoca Ahmed'e Hz. Peygamber'den miras kalan ilim ve marifeti, din ve tasavvuf hakikatlerini öğrettiğine dair sembolik ve mecazî bir işaret' olduğu söylenmek suretiyle yine dolaylı olarak Arslan Baba ile Hz. Peygamber arasındaki sahâbilik ilişkisine vurgu yapılmış olmaktadır.²⁸

Araştırmacı Dosay Kenjetay ise hurmanın simgesel anlamı üzerinde durarak şu yorumda bulunmuştur:

"A. Müminov, Arslan Bab'ın XII. asırda Mübeyyidiler'in Otrar'daki manevi lideri olduğu görüşündedir. Üstadından Otrar Mübeyyidilerinin kalıplaşmış doktrinini ve düzenini öğrenen Ahmet Yesevî, Yesi'ye kendi başına hizmet etmek, Mübeyyidilerin söyleyişiyle "sufra tutmak" için gönderilmiştir. Mübeyyidilerin "sufra tutmak" doktrini, "saadet getirici ilim" olarak da bilinmektedir. Müminov'a göre, Arslan Bab'ın Ahmet Yesevî'ye sunduğu "hurma", yukarıda söylediğimiz "Hikmet-i İlahiyye"yi, yani "saadet getirici ilmi" simgelemektedir."²⁹

Bazı araştırmacılar ise Arslan Baba'nın meşhur sahâbî Selman-ı Fârisî (ö. 36/656 [?]) olduğunu düşünmüş ve bunu Selman-ı Fârisî'nin sahabe biyografî kitaplarında karşılığı bulunmayan bir şekilde, "iki yüz", "üç yüz", hatta "beş yüz elli üç yıl" yaşadığı iddia edilen rivayetlerle³⁰; Arslan Baba'nın dört yüz veya yedi yüz yıl yaşadığına dair olan rivayetler arasındaki benzerlikten yola çıkarak temellendirmeye çalışmışlardır.³¹

²⁷ Hasan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", s. 6-7.

²⁸ Bkz. Hasan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", s. 2. Ayrıca bkz. Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 28, dipnot.

²⁹ Kenjetay, Dosay, "Hoca Ahmet Yesevî: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri", *Tasavvuf*, Ankara 1999, ss. 105-129, s. 115. Ayrıca bkz. Kenzhetayev, Dossay, "Hoca Ahmet Yesevî: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 2007/44, ss. 11-36, s. 21.

³⁰ *DİA "Selmân-ı Fârisî"* maddesi yazarının tespitlerine göre, Hz. Ömer zamanında Medâin valiliğine atanan ve Hz. Osman'ın hilâfetinin sonlarına kadar bu görevine devam eden Selmân'ın bu sırada vefat ettiği belirtilmektedir. Buna göre Selmân-ı Fârisî Medâin'de 35 (656) yılı sonu veya 36 (656) yılı başlarında ölmüş olmalıdır. Bu tarihten önce veya daha sonra vefat ettiği de söylenen Selmân'ın kaç yıl yaşadığı konusunda ihtilâf edilmiş, onun muammerûndan olduğunu söyleyenler hayatı için 150 ile 553 yıl arasında farklı rakamlar ileri sürmüş, 250 yıldan fazla yaşadığı rivayetinin kabul gördüğünü söyleyenler bile olmuş, ancak Zehebî, İbn Ebû Hâtim'den (*İlelü'l-İhadîs*, II, 139) naklettiği bir rivayete dayanarak Selmân'ın **seksenli** yaşlara varmadan öldüğünü, muhtemelen kırklı yaşlarda iken Hicaz'a geldiğini ifade etmiştir. Selmân'ın uzun yaşadığına dair

Bu bağlamda Sertkaya'nın makalesinde Arslan Baba'nın Selman-ı Farisî ile aynı kişi olduğuna dair ifadeleri örnek verilebilir. Ona göre, "Ahmed Yesevî'nin ilk müşidi Arslan Baba, İslâm menkıbelerinin en tanınmış kişilerinden olup İslâm kaynaklarında Selman-ı Fârisî adı ile geçer."³² Ayrıca araştırmacının, makalesinin isminde de "Selman-ı Farisî (=Arslan Baba)" şeklinde bir başlık kullanması sanki bu iki ismin aynı kişi olduğu konusunda görüş birliği varmış gibi bir düşünceyi akla getirirse de gerçekte böyle bir durum söz konusu değildir. Kaldı ki kendisi bu kanaate nasıl ulaştığı konusunda herhangi bir kaynak gösterme ihtiyacı da hissetmemiştir. İslâm tarihi kaynaklarında Selman-ı Farisî'nin sonraki asırlarda Arslan Baba olarak tanınan kişi ile aynı olduğuna dair kayda değer ve muteber bir kayıt olduğunu biz bilmiyoruz.

Musa Sayramî'nin *Tarih-i Emniyye* adlı eserinde Arslan Bab'ın nesebinin aşağıdaki şekilde yer aldığı kaydedilmiştir: "Ali bin Ebu Talib → İmam Muhammed Hanefî → Abdulfettah Bab → Abdulcebbar Bab → Abdurrahman Bab → İshak Bab → İsmail Bab → Ömer Bab → Osman Bab → İftihar Bab → Mahmud Bab → İlyas Bab → Arslan Bab."³³

Başka hiçbir delil olmasa bile sadece bu silsile bile Arslan Baba'nın sahabeden olmasının mümkün olmadığını, olsa olsa Hz. Ali soyundan gelen biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Söz konusu menkıbeyi kaydeden Tosun'un yorumuna göre muhtemelen Arslan Bâb'ın âlem-i manada (rüyada) gördüğü bu hurma hâdisesi sözlü rivayetlerde değişmiş ve bu menkıbe meydana gelmiştir.³⁴ Biz de bu yorumu makul ve mantıklı buluyoruz.

Sahabe Bilgisinin Kaynakları

Buraya kadar yaptığımız nakillerden Hoca Ahmet Yesevî'nin ilk müşidi Arslan Baba'nın sahabeden biri olduğunun açıkça iddia edildiğini anlıyoruz. Öyle görünüyor ki bu iddia bizzat Arslan Baba tarafından değil Ahmet Yesevî başta olmak üzere onun sevenleri ve takipçileri tarafından dile getirilmiştir. Nitekim yukarıda gördüğümüz üzere Yesevî'nin şiirlerinde Arslan Baba hakkında: "*Arslan Babamı sorsanız, Peygamber'e saygılı, sahâbeler ulusu, Rabbin seçkin kulu...*" ifadeleri kullanılmıştır. Buna göre Arslan Baba'nın bir sahâbî olduğuna dair iddianın asıl/ilk kaynağı Hoca Ahmet Yesevî olmuş olmaktadır.

Ne var ki bir kimsenin sahâbî sayılmasının bazı şartları ve bunu anlamının bazı yolları vardır ki, *tevatür*, *şöhret*, *şahitlik* ve *ikrar* bunlardandır. Söz gelimi Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali'nin sahâbî olduğu herkes tarafından bilinir ve bunun için delil aramaya bile gerek yoktur. Yani bu zatların sohbeti hem tevatür hem de şöhret yoluyla bilinmektedir. Yine bir başka sahâbînin veya güvenilir bir tâbi'nin şahitlik etmesiyle de bu durum anlaşılabilir. Mesela Hümeme ed-Devsî, Hz. Ömer devrinde İsfahan fethedilirken vefat etmiş, vefatı sırasında

haberler ise Abbas b. Yezîd el-Bahrânî tarafından nakledilmiş, hiçbir isnadı bulunmayan münkatı' rivayetlerdir (*A'lâmü'n-nübelâ'*, I, 555-556). Bkz. Hatiboğlu, İbrahim, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, ss. 441-443, İstanbul 2009, s. 442.

³¹ Bkz. Hasan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", s. 8.

³² Bkz. Sertkaya, Osman Fikri, "Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selmân-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri", s. 101.

³³ Bkz. Hasan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", s. 2.

³⁴ Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, Necdet Tosun'un yazdığı Giriş kısmı, "Menkıbeleri", s. 21.

orada bulunan Ebû Mûsâ el-Eş'arî onun şehit olarak öleceğine dair Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisi nakletmiş, böylece hem kendisinin sahâbî olduğu ortaya çıkmış hem de şehit olarak vefat ettiği anlaşılmıştır.³⁵ İkrar yani kendisinin sahâbeden olduğunu söylemek de bir kimsenin Hz. Peygamber'e mülâki olup olmadığını anlamının yollarından biri olabilir. Ancak, bu takdirde iddia sahibinin en geç hicrî ikinci asrın başlarında vefat etmesi gerekli görülmüştür. Çünkü en son vefat eden sahâbîlerin hicrî 110 tarihinden önce âhirete intikal ettiği, bu tarihten sonra herhangi bir sahâbînin yaşamadığı tabakât/biyografi kitaplarımızdan anlaşılmaktadır. Bu nedenle Rasûlullah'ın (s.a.) vefatından yüzlerce yıl sonra bile sahâbîlik iddiasında bulunan Rebî b. Mahmud (ö. 652/1254), Reten el-Hindî (ö. 632/1234, 700 yaşında?), Nevfel b. er-Râî (ö. 600/1203'ten sonra), Ma'mer/Mu'ammer b. Bureyk (ö. 600/1203'ten sonra), Cübeyr/Cübeyb b. el-Hâris (ö. 576/1180'den sonra), Kays b. Temim et-Tâî el-Eşec (ö. 517/1123'ten sonra), Serbâtek (ö. 336/947, 790 küsur yaşında?) gibi şahısların birer yalancı olduğu ortaya konulmuştur.³⁶

Arslan Baba'ya gelince; onun sahâbeden olup olmadığını anlamak için söz konusu tevatür, şöhret, şehadet ve ikrar gibi ölçütlere/kriterlere baktığımızda, bunlardan hiçbirinin Arslan Baba hakkında olumlu bir sonuç ortaya koymadığını anlıyoruz. Her ne kadar tevatür veya şöhret kriterlerinin Arslan Baba için geçerli olduğu, kendisinin son derece meşhur ve tanınan biri olduğu akla gelse de bunun doğru olmadığını bilmemiz gerekir. Çünkü tevatür ve şöhretin ilk asırlardan (Hz. Peygamber döneminden) itibaren kesintisiz oluşması ve her çağda yaşayan insanlar tarafından Arslan Baba'nın sahâbeden biri olduğunun kabul edilmesi gerekir. Hâlbuki *et-Tabakâtu'l-Kebîr* (İbn Sa'd), *Tesmiyetü ashâbi Rasûlillah* (Tirmizî), *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb* (İbn Abdülber), *Mu'cemü's-sahâbe* (Ebû'l-Kâsım el-Beğavî), *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe* (İbnü'l-Esîr), *Tecridü esmâi's-sahâbe* (Zehebî) *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe* (İbn Hacer) gibi sahabe tabakât/biyografi kitaplarına müracaat ettiğimizde Arslan Baba'nın ismini bu eserlerde bulabilmek mümkün değildir. Dolayısıyla Arslan Baba'nın kendi yaşadığı coğrafyada tanınmış ve meşhur biri olduğu iddia edilse de sahâbenin yaşadığı diğer bölgelerde onun tanındığını söyleyebilmek zordur.

Şu da var ki, ilk çağlardan beri insan neslinin ömrü aşağı yukarı bellidir ve bunun azamî 100, belki 110-120 olabilmesi mümkündür. Bunun istisnası belki 950 yıl yaşayan Hz. Nuh (a.s.) ve 309 sene mağarada uyuyan ashab-ı kehf olabilir. Onların dışında kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'in uzun süre ömür sürdüğünden bahsettiği toplumlar yoktur. Kaldı ki, Hz. Nuh ve ashab-ı kehf ile ilgili bu rakamların bugün bizim kullandığımız güneş takvimindeki yılları ifade edip etmediği de ayrı bir araştırma konusu olabilir. Bu nedenle Arslan Baba'nın 400-500-700 yıl, Reten el-Hindî'nin 700 yıl, Serbâtek'in 790 küsur yıl yaşadığına dair rivayetler birer menkıbenin ötesine geçebilecek haberler değildir. Bunlar herhalde o kişilerin değerini ve büyüklüğünü ispatlayabilmek amacıyla sonradan ortaya çıkmış efsaneler olmalıdır.

Dolayısıyla Arslan Baba'nın sahâbeden biri olmasının **aklen ve naklen** mümkün olmadığını düşünüyoruz. Muhtemelen Hoca Ahmet Yesevî merhum, rüya âleminde gördüklerini satırlara dökmüş; hocası Arslan Baba'nın ne derece saygıdeğer biri olduğunu kendi şairane üslûbuyla ortaya koymaya çalışmış ve bu aşamada peygamber, melek, Cebrail,

³⁵ Bkz. Efendioğlu, Mehmet, "Sahabe", *DİA*, XXXV, ss. 491-500, İstanbul 2008, s. 492.

³⁶ Bkz. Âşık, Nevzat, "Hicrî VI. Asırda Sahâbî Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Ridâ Reten el-Hindî ve Uydurduğu Hadisler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII, ss. 47-65, İzmir 1992; Avcı, Seyit, "Hz. Peygamber Döneminden Sonra Sahâbîlik İddiası", *İstem*, yıl: 2, sayı: 4, ss. 221-237, 2004; Efendioğlu, "Sahâbe", (Sahte Sahâbîler), *DİA*, XXXV, s. 494.

Mikail, İsrâfil, huri, cennet... gibi dinin çoğu kutsal sembollerini de şiirlerinde serpiştirmiştir. Tıpkı Süleyman Çelebi merhumun *Vesîletü'n-necât*'da Hz. Peygamber'in doğumunu anlatırken kullandığı semboller gibi... Ahmet Yesevî ve Süleyman Çelebi'nin dizelere döktüğü bu hâdiseler birer hakikat olarak değil, şairin kendi iç dünyasında ve zihninde kurguladığı ve edebî birer sanat eseri olarak ortaya koyduğu kıymetli hazineler olarak düşünülmelidir. Şairlerin zihinlerinde üretip satırlara döktüğü bu dizelerin birer sanat eseri olarak değer ifade ettiğini, bunun ötesinde onlardan hakikat anlamı çıkarmamak gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç

Çalışmamız sonucunda ulaştığımız noktaları maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1. Hoca Ahmet Yesevî'nin ilk mürşidi Arslan Baba'nın hicrî 6./miladî 12. asırda yaşadığı ancak doğum ve ölüm tarihlerinin net olarak tespit edilemediği anlaşılmaktadır. Bu tarih Rasûlullah'ın (s.a.) ahirete irtihalinden beş; en son vefat eden sahâbî Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî'den (ö. 110/728-729) dört asır sonrasına işaret etmektedir.
2. Hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi edinemediğimiz Arslan Baba'nın, bizzat kendisi hakkında "sahâbîlik" iddiasında bulunduğu dair elimizde bir veri yoktur.
3. Ahmet Yesevî, Arslan Baba'dan daima övgü dolu dizelerle söz etmiş ve onu Hz. Peygamber'in seçkin ashabından biri olarak tanıtmıştır. Buna göre Arslan Baba'nın sahâbî olduğunu söyleyen ilk kişi Hoca Ahmet Yesevî olmaktadır.
4. Ahmet Yesevî'nin yazdıklarının tabii bir sonucu olarak Yesevî menkıbelerinde de Arslan Baba bir sahâbî olarak takdim edilmektedir.
5. Arslan Baba'nın Hz. Peygamber'in meşhur sohbet arkadaşı Selman-ı Fârisî (ö. 36/656 [?]) ile aynı kişi olduğuna dair iddiaları da kabul edebilmek mümkün değildir. Bu iddiaların Selman-ı Fârisî'nin asılsız bir şekilde, 200, 300, hatta 553 yıl yaşadığını savunan rivayetlerle; Arslan Baba'nın 400, 500 veya 700 yıl yaşadığına dair rivayetler arasındaki benzerlikten yola çıkılarak temellendirilmeye çalışıldığı anlaşılmakta olup, bunun tabakât/biyografi kitaplarında herhangi bir şekilde olumlu bir karşılığı yoktur.
6. Arslan Baba'nın sahâbî olması aklen ve naklen mümkün değildir. Yani bir insanın 400-500 sene yaşaması tarih boyunca yaşanan tecrübeye aykırı olduğu gibi akla da aykırıdır. Ayrıca nesiller boyu nakledilen güvenilir haberler de bu iddiayı doğrulayacak bir malzeme ortaya koyamamaktadır.
7. Muhtemelen Hoca Ahmet Yesevî rüyasında gördüğü bir tabloyu edebî bir ustalıklarla şiirleştirmiş ve onun dizelere döktüğü bu ifadelerden hakikat anlamı çıkarılarak Arslan Baba'nın sahâbî olduğu düşünülmüştür.
8. Durum her ne merkezde olursa olsun, gerçekte sahabe-i kiramdan olmasa bile; Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında önemli etkisi olan Hoca Ahmet Yesevî'nin bir mürşidi olması, onun yetişmesine katkıda bulunması, Yesevî'nin de ondan daima övgüyle

bahsetmesi sebebiyle Arslan Baba değerli bir şahsiyettir. Bu yönüyle Arslan Baba, manevî büyüğümüzün/hocamızın hocası durumundadır ve her hâlükârda saygıyı hak etmektedir.

9. Arslan Baba'nın sahâbî olmaması kendisine göstereceğimiz saygıya engel olmadığı gibi; onun veya Ahmet Yesevî'nin değerini ispatlamak yahut ortaya koymak için birtakım hurafe, menkıbe ve efsanelere de ihtiyaç yoktur. İslâm'a hizmet eden bütün "Ata" ve "Baba"larımıza selâm olsun, Allah onlara ve bize rahmetiyle muamele etsin.

Kaynaklar

- Algar, Hamid, "Arslan Baba", *DİA*, III, 400, İstanbul 1991.
- Âşık, Nevzat, "Hicrî VI. Asırda Sahabî Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Ridâ Reten el-Hindî ve Uydurduğu Hadisler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII, ss. 47-65, İzmir 1992.
- Avcı, Seyit, "Hz. Peygamber Döneminden Sonra Sahabilik İddiası", *İstem*, yıl: 2, sayı: 4, ss. 221-237, 2004.
- Efendioğlu, Mehmet, "Sahabe", *DİA*, XXXV, ss. 491-500, İstanbul 2008.
- Eraslan, Kemal, "Ahmed Yesevî", *DİA*, II, ss. 159-161, İstanbul 1996, s. 160.
- Güzel, Abdurrahman, "Ahmed Yesevî'nin Hayatı", *Anadolu Aleviliğinin Dünü ve Bugünü*, Ed. Halil İbrahim Bulut, Sakarya Üniversitesi yayınları, Sakarya 2010, ss. 215-232.
- Hasan, Nadirhan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", *Tasavvuf*, 24 (2009/2), ss. 1-10.
- Hatiboğlu, İbrahim, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, ss. 441-443, İstanbul 2009.
- Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, Editör: Mustafa Tatcı, Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme - Araştırma Dizisi, Ankara 2016
- Kenjetay, Dosay, "Hoca Ahmet Yesevî: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri", *Tasavvuf*, Ankara 1999, ss. 105-129
- Kenzhetayev, Dossay, "Hoca Ahmet Yesevî: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 2007/44, ss. 11-36.
- Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1976.
- Sertkaya, Osman Fikri, "Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selmân-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri", *İlmî Araştırmalar* 3, İstanbul 1996, ss. 101-112.
- Tekin, K. Hakan, "Ahmed Yesevî'nin Hocası Arslan Baba", *Vakıf ve Kültür Dergisi*, yıl: 2, cilt: 6, Aralık Sayısı, 1999, ss. 38-42.
- Tosun, Necdet, "Yeseviyye", *DİA*, XLIII, ss. 487-490, İstanbul 2003.